

Social statistik och analys/ befolkning och levnadsförhållanden
Jonas Olofsson

Möte i användarrådet för demokratistatistik 22 oktober 2021

Närvarande:

Henrik Ekengren Oscarsson, ordförande, Göteborgs universitet (GU)
Anna Nyqvist, Valmyndigheten
Helena Bengtsson, Gota media
Kalina Lindahl, Riksdagens utredningstjänst (RUT)
Paula Blomqvist, Kulturdepartementet
Tiina Ekman, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
Sven Oskarsson, Uppsala Universitet

Ej närvarande:

Fredrik Furtenbach, Sveriges radio (SR)
Martin Lidhamn, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)

Närvarande från SCB:

Mikaela Järnbert, SSA/SU/ST
Jonas Olofsson, SSA/BL/LD
Thomas Helgeson, SSA/BL/LD
Marie Lideus, SSA/BL/LEDN

1 Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes utan invändning.

2 Informationsrunda – aktuell information från rådets ledamöter och SCB

Anna Nyqvist berättade om vad som är aktuellt på Valmyndigheten. Just nu pågår upptaktsarbete inför valen 2022 med stort fokus på utbildning. I september hölls en nationell valkonferens, där Henrik Ekengren Oscarsson medverkade. Det kommer även anordnas utbildningar framöver för länsstyrelser och valnämnder, i samarbete med SKR. Det kommer även en ny utbildning kring säkerhetsområdet för kommuner och valnämnder men även för utlandsmyndigheter. Därutöver kommer särskilda säkerhetsmöten hållas med riksdagspartierna. Det börjar också märkas att valet närmar sig gällande att frågor från journalister ökar i omfattning.

Tiina Ekman, MUCF, informerade om en hybridkonferens i slutet av september på tema ungas samhällsengagemang, med både digitalt deltagande och deltagande på plats. Konferensen finns kvar på Youtube. Bland annat medverkade Sören Holmberg. Ytterligare en konferens i september handlade om unga i den representativa demokratin. Även den finns på Youtube. Myndigheten är även i slutfasen med att skriva avtal med sex kommuner om att tillsammans testa modeller och verktyg för att främja ungas delaktighet för spridning. Därutöver har myndigheten tagit fram en Demokratihandbok, vilken är en del av MUCF:s demokratipaket till skolorna. I anslutning till valåret 2022 så väntar myndigheten fortfarande på uppdrag om skolval, hoppas få det i regleringsbrevet.

Helena Bengtsson meddelade att hon bytt från SVT till Gota media, en tidningskoncern i södra Sverige. Jobbar därmed med tolv olika tidningar. Begär ut data, från Valmyndigheten bland annat. Utbildar även journalister i kring valdata och använde kyrkovolet som lyckat övnings exempel.

Kalina Lindahl, RUT, berättade om den rapport som riksdagsstyrelsens arbetsgrupp för jämställdhet har beställt från forskare vid Uppsala universitet. Även ett seminarium på tema jämställdhet har anordnats. Talmannen ordnade ett seminarium om demokratin 100 år med bland annat fokus på ungas roll. På utredningstjänsten märks att det drar ihop sig till val. Handlar om valkarteller och vad som är tillåtet att göra, samt vad som inte är tillåtet. Även data om utsatta områden är efterfrågat. Därutöver har de tittat på förtroendemätningar för partiledare, med stöd från SOM och Henrik.

Paula Blomqvist, Kulturdepartementet, berättade om regeringens budgetproposition för 2022 som innehåller valdeltagarinsatser i samband med de allmänna valen på 50 miljoner kronor. Bland annat föreslås medel till de politiska partierna för informationsinsatser. Regeringen avser även ge medel till MUCF att för skolval, samt till SCB för analys av valdeltagande. I en lagrådsremiss föreslår regeringen ändringar i vallagen för att ytterligare stärka väljarnas skydd vid röstmottagning. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 feb för att kunna tillämpas vid allmänna valen 2022.

Sven Oskarsson, Uppsala universitet, berättade om ett samarbete med Uppsala kommun inför 2022 års val. Syftet med samarbetet är att utvärdera insatser för att öka valdeltagande i grupper som röstar i liten utsträckning.

Thomas Helgesson, SCB, berättade att han är ny sektionschef på Levnadsförhållanden och demokrati, som är den sektion där Demokratistatistiken organisatoriskt har hamnat sedan SCBs nya organisation trädde i kraft 1 september. På sektionen finns även Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) och befolkningens IT-vanor.

Marie Lideus, SCB, är ny enhetschef på enheten för befolkning och levnadsvanor. Mer info om SCBs nya organisation finns på SCB:s webbplats under rubriken "Om SCB". Demokratistatistiken tillhör avdelningen för social statistik och analys. Vi är en stor avdelning eftersom vi också har intervjuarverksamheten hos oss. All statistik som avser individer och hushåll

ingår i ansvarsområdet. Översyn av statistikområden som listas i statistikförordningens bilaga (FOS) pågår. Nu är det snart dags att lämna över resultat till regeringen i form av en hemställan med förslag till förändringar. Förslagen föreslås träda ikraft 1/7 2022. Arbetet har genomförts tillsammans med statistikansvariga myndigheter (SAM). Det är en del förändringar i benämningar men även ämnes- och statistikområden minskar till antalet, men det tillkommer också nya statistik- och ämnesområden enligt förslaget. SCB har ny publiceringspolicy vilket innebär att från 17 januari kommer publiceringar att ske kl 8 i stället för 9.30. Vi har en helt moderniserad arbetsmarknadsstatistik. Ett arbete har genomförts tillsammans med Arbetsförmedlingen, Medlingsinstitutet och Arbetsmiljöverket med att ta fram en samlad och moderniserad arbetsmarknadsstatistik som beskriver den svenska arbetsmarknaden väl. Sedan i maj finns det en slutrapport med ett antal bilagor som visar på resultatet från arbetet och plan för fortsatt arbete. Allt material och information finns på SCB:s webbplats. Statistikforum 11 november Årets tema är statistiken i ett nationellt dataekosystem. Statistikforum, den årliga mötesplatsen för statistikintresserade i det offentliga tjänsten, bjuder i år in till digitalt deltagande för spännande föredrag och diskussioner. Statistikforum är i år helt digital. Sista anmälan är 8/11. Detta är mandatperiodens sista användarrådsmöte. SCB kommer att skicka ut en utvärdering och kommer under hösten fundera på kommande råd och dess sammansättningar av ledamöter. Det går även bra att vända sig direkt till oss som finns med från SCB på användarrådsmöten för kommentarer och förbättringsförslag.

Henrik Ekengren Oscarsson berättade om boken Hög tid för Göteborg, som släpptes samma dag! Den handlar om den lokala demokratin i Göteborg och bygger på resultat från flera SOM-undersökningar.

Ingen från SKR kunde medverka på användarrådsmötet, men via mail meddelar de att länsrapporter kring vilka de förtroendevalda är publiceras tillsammans på turné kring Demokratin 100 år. SKR har även publicerat en rapport om ”Politisk organisation i kommuner och regioner”.

3. SOM – undersökningar och experiment

Johan Martinsson, föreståndare för SOM-institutet sedan fyra år, presenterade olika experiment kopplade till insamling av SOM-undersökningarna. Uppläggen via experiment har skett inom ramen för ordinarie SOM-undersökningarnas under respektive fältperiod.

Bakgrunden är att svarsfrekvenser minskar över tid vilket även leder till att insamlingskostnaderna ökar. Det ökande bortfallet leder också till lite större skillnader mellan olika grupper. I genomsnitt har bortfallet ökat med ungefär en procentenhet per år. Generellt har SOM-institutet börjat testa olika upplägg vid insamlingen mer systematiskt från 2014. Många gånger drivs utvecklingen på av att spara pengar snarare än att förbättra inflöde.

- 2014 testades tidigare webbsvar – tillåtna från första utskicket. Det var två parallella experiment. Tidigarelägga web respektive inget aviseringskort. Små skillnader avseende tidigare webb. Aviseringskortet gav positiv effekt, men ej signifikant.

- 2016 testades incitament. En fjärdedel erbjöds trisslott som tack för deltagande. Ganska stark effekt för villkorat incitament, 6 procentenheter högre inflöde. Även R-indikator för vissa demografiska grupper blev bättre, framförallt yngre. Ledde till att incitament infördes 2017
- Test av telefonpåminnelser 2017. Relativt små grupper blev i slutändan aktuella vilket gjorde att det blev svårt att få signifikanta resultat. Störst effekt bland de äldre vilket inte förbättrar representativiteten. Blandade resultat med liten potential att få in svar som annars inte skulle komma in. SMS-påminnelser når unga i större utsträckning.
- Hur stor roll spelar enkätlängd? Signifikant bättre inflöde med den kortare enkäten. Fler ofärdiga enkäter i den längre enkäten och ännu större skillnad avseende fullständigt ifyllda enkäter. Samma eller något bättre representativitet i kortare enkät. På webben verkar skillnaden inte vara lika stor. Inga negativa effekter bland "ivriga svarare" med en längre enkät.
- Just nu. Push to webb, initialt utskick med enbart webbalternativ 2020 och nytt test 2021. Hög andel webbsvar 70 procent och därmed lite avvaktande. Därför nytt test 2021 vilket även kommer brytas ner på olika digitala verktyg. Även test av presentkort istället för trisslotter. Samt test av födda utanför nordnorden med test på 99 kr (problematiskskt att det inte går att använda presentkort på 100 kr).

4. SCBs demokratistatistik fram till valen

Mikaela Järnbert och Jonas Olofsson presenterade vad som kommer vara på agendan fram till allmänna valen 2022.

- Ny medborgarundersökning: under 2021 så byter SCB upplägg kring sina uppdragsfinansierade medborgarundersökningar. Det blir verbaliserade svarsalternativ, istället för 10-gradig skala, ny enkät, ingen s.k. Nöjd-Kund-Index-modell och resultat kommer även publiceras för hela riket. Tidigare togs resultat för genomsnitt av ingående kommuner fram, men inga resultat för hela riket. Även län kommer få egna resultat i de fall tillräckligt många kommuner deltar. Det är stort intresse att delta, resultat publiceras i Statistikdatabasen i december.
- Förberedelser inför totalräknad valdeltagandeundersökning 2022 pågår. Sker i samarbete med Valmyndigheten och Länsstyrelserna. En analysrapport kommer tas fram, på uppdrag av regeringen och publiceras i samband med att resultaten publiceras våren 2023.
- Från och med maj 2021 finns partisympati efter yrke i Statistikdatabasen. Finns även planer på att använda registeruppgifter avseende boende, istället för som nu, via fråga. Som vanligt planeras det för en metodundersökning i samband med 2022 års val.
- Arbetet med Mandatperiodsrapporten fortsätter och kommunalt liksom regionalt perspektiv läggs till efter senaste användarrådsmötet. Rapporten kommer publiceras efter PSU i juni 2022.
- Sedan 2020 finns Praia-gruppens handbok on governance Statistics tillgänglig på deras webbplats. SCB har gjort en översiktlig kartläggning kring vilka nyckelindikatorer som finns tillgängliga i en

svensk kontext. Vi bevakar området, men tills vidare innehar SCB en avvaktande inställning till ytterligare statistik inom detta område.

- Kring årsskiftet kommer SCB publicera årliga avhopp från riksdag, region- och kommunfullmäktige, något vi började med under föregående mandatperiod.
- I september, med ett år kvar till valet publicerade SCB preliminära uppgifter om röstberättigade. Tidigare har SCB haft planer på att publicera preliminära uppgifter om nominerade kandidater våren 2022. Men beroende på att uppgifter från Valmyndigheten förmodligen inte kan erhållas före midsommar kommer förmodligen ingen publicering ske.
- Under de senaste åren har SCBs artikelfokus inom demokratiområdet handlat om 100 år av demokratistatistik. Det finns fortfarande några idéer på artiklar, men på grund av nuvarande resursläget prioriteras dem ner. Det gäller framförallt artiklar om valdeltagande och svenska EU-parlamentsval.

5. Demokratidag 2021 och 2022

Den 1 oktober hölls SCBs 18e demokratidag på temat 100 år av demokratistatistik. Den var helt digital med 400 anmälda, med nära 400 starter och ungefär hälften deltog på hela seminariet. Seminariet sändes på SVT-forum samma dag. Nästan 100 personer svarade på utvärderingen som var väldigt positiv överlag.

Nästa demokratidag kommer ligga efter valdagen den 11 september, men när? Vidare är det ju i nuläget öppet vad dagen borde ha som övergripande tema. Men viktigt blir att ta med det som har varit bra med webbsänt seminarium när vi övergår till att även ha publik på plats.

Inspel från användarrådet var att invänta en del resultat från valen. Metod-PSU kan vara en källa. Vidare är en aktuell fråga just nu hur vi ska nå grupper som röstar i mindre utsträckning och att utvärdera det blir ju intressant. Även en innehållsanalys av medias bevakning valen borde finnas tillgänglig relativt omgående.

6. Övriga frågor

Inga övriga frågor avhandlades.